

Knjiga o Stanku Vrazu.

Dr. Branko Drechsler: Stanko Vraz. Studija. Izdala Matica Hrvatska i Slovenska.
U Zagrebu 1909. 8°. 220 strani.

Spisal vseuč. prof. dr. M. Murko.

rasna misel, naj Matica Hrvatska izdaja vsako leto po eno slovensko knjigo, Slovenska pa eno hrvaško, je rodila letos najlepši sad: skupno knjigo o Stanku Vrazu ob njegovi stoletnici. Pisana je hrvaški, ali njena vsebina jasno priča, kako je bil najpriljubljenjši pesnik in najizobraženejši pisatelj ilirizma po lepi pesmi A. Šenoe v resnici „naš i vaš“. In povejmo takoj: letošnji skupni dar Matic v Zagrebu in Ljubljani je dozdej najboljša knjiga, ki je namenjena kulturnemu približevanju Slovencev in Hrvatov in seveda tudi Srbov.

Branko Drechsler je literarni historik, ki zna pisati za širše kroge na znanstveni podlagi. Za svojo „studijo“ o Stanku Vrazu je izbral iz ogromnega gradiva povsod najvažnejše črte, pri opisovanju pesnikovega razvitka prepleta življenje in delovanje ter ne zanemarja njiju tal, sodi stvarno in z estetičnim okusom, jasne poteze svoje slike pa završuje z lepo „karakteristiko“ v poslednjem poglavju. Dodane „beležke“ kažejo, da je Drechsler porabil tudi mnogo še neznanega rokopisnega gradiva, posebno od naše Matice hranjeno slovensko ostalino, ki sem jo jaz v „Miklosich's Jugendjahre“ le kratko karakteriziral, in Vrazu iz vseh slovanskih dežel pisana pisma, ki še čakajo izdatelja v zagrebški vseučiliški knjižnici. Vsa knjiga pa tudi priča, da ima njen pisatelj potrebno obzorje po svetovni književnosti in posebe po češki, poljski in ruski, brez česar ni mogoče pisati o ilirizmu. To bo dobro došlo tudi njegovim nadaljnjim „preporodnim studijam“, ki nam jih obeta z glavnim naslovom knjige o Stanku Vrazu.

O poetični dobi ilirskega „preporoda“, ki je hotela združiti vse Jugoslovane na književnem polju, se je sicer že mnogo pisalo, vendar obširno in temeljito delo Rusa P. Kulakovskega „Ilirizm“ (Varšava 1894) nam predstavlja bolj le njeno zunanjo zgodovino, še dalje pa je v tej smeri zašel domačin Gj. Šurmin v svojih dveh knjigah še nedokončanega „Hrvatskega preporoda“. Na književnost

ilirizma in njene glavne zastopnike se bolje ozira Poljak M. Zdziechowski v svoji knjigi „Odrodzenie Chorwacyi w wieku XIX.“ (Krakov 1902), ki je sicer dobro ocenil Vrazove „Djulabije“, ne pa ostale pesniške in pisateljske delavnosti. Po prekrasnem uvodu Franje Markovića k Vrazovim „Izabranim pjesmam“, ki jih je izdala „Matica Hrvatska“ ob sedemdesetletnici (Zagreb 1880), je torej Drechslerjeva „studija“ prvi napredek, kajti tu se nam predstavlja in pravično ocenja vse Vrazovo književno in buditeljsko delovanje. Prvega po času in vrednosti ter dolgo časa edinega hrvaškega kritika smo sicer že poznali iz dotične razprave Milivoja Šrepla, ali tudi Vrazov izvrstni časopis „Kolo“ je osvetlil Drechsler na novo v celini, popolnoma novi pa sta za Vrazovo karakteristiko in vso njegovo dobo važni poglavji „Preporodna satira“ in „Satire i epigrami“.

Slovence bo najprej zanimalo poglavje, kako je naš rojak iz Ljutomerskih goric postal „Ilir iz Štajera“. Pred tem pa je še treba malo objasniti, kako se je Jakob Fras prekrstil v Stanka Vraza. V dobi romantičnega preporoda, ki je težila povsod po „narodnosti“, nahajamo večkrat, da ljudje dodajajo svojemu navadno neslovenskemu krstnemu imenu kako pristno ali prevedeno slovansko in krstno nazadnje popolnoma opuščajo. Tako se tudi Vraz imenuje najprej Jak. Konstantin, J. Stanislav, Stanislav in nazadnje s kratico Stanko (pr. Dēla V. 133, 137, 139, 142, 144), priimku pa je dal šele na koncu te metamorfoze slovensko obliko Vraz, ko je že prehajal k Ilircem. Dobro je omenil Drechsler, da je Vraz dolgo omahoval, naj bo li slovenski ali ilirski pisatelj, kajti, ko je že v „Danici“ objavljal svoje pesmi, je še mislil z drugimi graškimi Slovenci na „Metuljčka“, tekmeča „Kranjski Čbelici“. Vendar Vraz ni našel dovolj podpore pri svojih ožjih rojaki in tudi Ljubljana še ni bila in ni mogla biti tako kulturno središče, v katerem bi bil mogel razvijati svoje sposobnosti le kot pisatelj, buditelj in nabiratelj narodnega blaga. Pač pa se mu je taka prilika že ponujala v Zagrebu, dasi se moramo čuditi, kako je tudi tam mogel v onih časih živeti le kot „homme de lettres“. O Vrazovem „uskoštvu“ sodi Drechsler pravilno, da „je imao i nije imao pravo“. Ni slutil, kakšne moči se skrivajo v njegovem narodu, toda „u tadašnjim prilikama bilo je Vrazovo mišljenje ispravno, a dokaz je slovenskih kulturnih sposobnosti, da je ono danas oboreno“ (27).

Mnogo pa nam objasnjujejo tudi Vrazovi slovenski pesniški prvenci, katerih je nekoliko Drechsler prvič objavil. Vrazova slovenska proza v pismih ima marsikaj prikupnega in precej spominja

na nauk, ki ga je dal Muršču: „Ne treba besedne preložbe; ne treba neli tudi kranjšine; samo po(!) takem narečji pište, v kakem so bili najni dozdajni listi. Le prelagajte po slovenskem(!), t. j. kak dober štajarski Slovenec govori“ (Djela V., 140). Tega pravila pa se Vraz sam nikakor ni držal v svojih pesniških poskusih, ovirala ga je književna kranjska slovenščina, posebno pa pisava „Kranjske Čbelice“ in Prešernovi umotvori, katerih veliki vpliv na Vraza se popolnoma naravno najbolj kaže v prvencih. Še v svoji polemiki je priznaval Vraz Prešernu, da je Kranjska bila „in slovenicis immer die tonangebende Provinz“. Te slovenščine pa se Vraz ni mogel naučiti iz knjig, še manj pa iz govora. Po takem je pel v čudni štajersko-kranjski mešanici, delal nepravilne oblike (Miklošičev epigram proti Vrazovi filologiji je bil popolnoma opravičen), izpuščal pomožne glagole in rabil vse polno čehizmov, dasi je sam Gaja in njegove Daničarje grajal zaradi obilnih rusizmov (gl. Gragja I. 241). Ako smo pravični, ne smemo zameriti Kastelcu in Prešernu, da so se jima zdele Vrazove pesmi napol nerazumljive; krivo je Drechslerjevo mnenje (13): „Bilo je tu više netolerancije tadanjih jezično-pravopisnih gloženja negoli istine“. Imam v rokah prepis štirih pesmi, ki jih je poslal Vraz Kastelcu za „Čbelico“, in treba jih bo objaviti, da se spozna resnica. Sicer pa ponujajo dovolj gradiva prvenci v Drechslerjevi knjigi (stran 32—36). Katera živa nefilološka duša na Slovenskem naj n. pr. razume konec soneta „Kolláru“ (32):

Me duše pol Ti dolžen, kaj mam dasti
V obét, ki Teh' ne vreden nogvic zuti,
Zvun mojga srca na oltarek Vlasti.

Z istim besednim redom bi se to glasilo:

Moje duše pol sem Ti dolžen, kaj imam dati
v žrtev, ki Tebi nisem vreden nogavic izuti,
razen mojega srca na oltarček Domovine?

Nič bolje se pa ni godilo Vrazu tudi s prvimi ilirskimi poskusi. Drechsler sam priznava (42): „Prvi ulomci potonjih „Djulabija“ su kraj ljupkih motiva naprosto — nerazumljivi“. V resnici se Vraz še dolgo ni naučil prave „ilirščine“, kajti za to tudi zagrebške razmere niso bile ugodne, in njegova pesniška dela so v teku časa izgubila mnogo svoje veljave zaradi nepopolnega jezika. Govorimo lahko naravnost o tragični usodi Vrazovi, ker se ni rodil v jeziku, v katerem bi bil lahko razvijal svoje pesniške sposobnosti. Ali tega ves položaj tudi na Hrvaškem ni dopuščal, tako da „pjesnik postaje sluga narodne

ideje i to je njegova najveća slava, a besmrtno mu ime ne pronosi poezija, već velika budućnost naroda" (188).

Neizmerno važni pa so slovenski prvenci „za shvatanje razvitka Vrazove književničke fizionomije i pravca čitava njegova potlašnjega književnoga rada" (29), kajti lahko se reče, da se v njih kaže že ves poznejši vsestranski pesnik in pisatelj. Vraz se je toliko učil in delal za književnost, da mu res ni ostajalo časa za filozofijo in pravo. Treba je dodati, da je Vraz razen Vukovih, „rusnjačkih“, ruskih in novogrških narodnih pesmi in španskih romanc prevajal in posnemal tudi pesmi nemških filhelenov. Med nemškimi pesniki je prevajal tudi Mathissona (ostalina, l. 96), kar se ujema z melanholijo, ki se je ohranila še v pohrvačenem „Prvem lišču“, in približuje mladega Vraza nekoliko Čbeličnim posnemalcem nemških pesnikov XVIII. stoletja. Drugače pa sam pravi, da so njegove dojilje bile „vile stare klasičke in nove germanske i romanske, najpače iz luga romantičnog“. Izmed slovanskih pesnikov sta v mladih letih najbolj nanj vplivala Kollár in Prešeren. Posebno sta mikala Vraza Prešernov epigram in satira (gl. str. 14—15, 37). „Bogatstvo slovenskiga jezika“ je smešil še tudi v distihu, v katerem pravi, da ima za Kreutz — crux štiri besede: križ v bohoričici, metelčici, danjčici in kriš (odkod?). Po krivem se zdi Drechslerju (37), da je Vraz sodeloval pri Čbelici (v IV. knjižici) vsaj „kao sabirač Vodnikovih pjesama“ (t. j. narodnih), kajti on jih je sam dobil od Smoleta (gl. Štrekelj, Zbornik Slov. Mat. III. 6).

Ni mi jasno, misli li Drechsler (42—45), da so Vrazovi hrvaški čisto erotični prvenci, ki jih je poslal 15. decembra 1836 v Zagreb, posvečeni tudi Ljubici njegovih „Djulabij“; po mojem mnenju gotovo, saj se je seznanil ž njo že leta 1835., kar je Drechsler prvič opazil, in se v avgustu leta 1836. ni mogel ločiti od Samobora (43). Zagonetni naslov „S*****ci“ bi jaz tolmačil „Samoborci“, dasi ima eno zvezdico premalo. Lep je primer, kako težko je pesnik ustvarjal svoje lahke „Djulabije“ in kako je pri njih popravljanju vendar v kratkem času napredoval. Obširnejše studije na tem polju, še bolj pa dobra historično-kritična izdaja, na kakršne moramo vendar že misliti tudi pri južnih Slovanih, bi nam dale lepo gradivo za razvitek Vrazove muze.

Zanimivo je, da sta na početke „Djulabij“ vplivala Čelakovský in Jaroslav Langer. Glavni vzor pa je Vrazu bil seveda Jan Kollár. Pesnika „Slávy Dcere“ sodi Drechsler ipak preostro, ali dobro je opazil, da je Vraz „ovo dosta nepjesničko djelo čitao kao pjesnik“.

Za dokaz bi še lahko navel njegove prevode Kollárjevih sonetov, ki so vsi iz leta 1821., ko je bil poznejši arheolog v verzih še samo pesnik: Djela III. str. 11 = Slávy Dcera I. 50, 12 = I. 18, 35 = II. 4, 41 = I. 4, 46 = I. 20. Velik razloček je tudi v tem, da je Kollár sicer slavil narodno pesem, ali je ni posnemal, za Vraza pa so sile narodne pesmi vseh Slovanov poetični kanon; to ima seveda svoje vzroke, kajti Kollár je v prvi vrsti vendar učenec Herderjev (tudi v svoji izdaji slovaških narodnih pesmi), Vraz pa temeljit poznavalec nemške, posebno mlajše in slovanske romantike. Oboževanje narodne pesme pa ga je vleklo bolj k živim Slovanom in ne k slovanskim grobovom kakor Kollárja; po takem se je še v naših ponemčenih krajih, ki poznejšim napol ali nič učenim koreninčarjem niso dali miru, le malo ustavljal, zato pa navdušeno opeval svoj slovenski Štajer in druge slovenske kraje ter slavil krasoto in milino njih dev. Sploh je Vraz velik idealist v ljubezni (pr. posebno svarilo pobratimu Vukotinoviću, naj se ne ženi, na strani 47.) in rodoljubju nosil v sebi mnogo zdravega slovanskega realizma, ki se je posebno kazal v njegovih satirah, političnih nazorih in v resnem književnem delovanju.

Drechslerju ne ugaja moja od češke kritike sprejeta misel, da je Kollárja „Slávy Dcera“ sinteza antike in romantike (74). Vendar tu ne gre za to, je li Kollár to sintezo dosegel ali ne, ampak za to, da jo je poskušal in da je tudi teoretično iskal bodočnost slovanstva v tem, da ublaži ostro nasprotje med starim klasičnim in novim romantičnim svetom. To je vendar popolnoma jasno povedal v svojem spisu „Ueber die literarische Wechselseitigkeit“ (str. 77, 82), katerega je sploh bilo treba omeniti, ne pa njegovo češko-slovaško okostje v „Hronki“ (76), saj nam Vraz (Djela V. 169) sam pripoveduje, da je ta „lepa knjiga“ „v Gradci vse Slovenske kervi zburkala“, in da je „tota knjiga Evangelium Slovenski“, katerega je on „že dvajsti eksemplarov razdaval“ (pr. moj članek „Kollárova vzajemnost slovanská“ v Sborníku Jan Kollár, ve Vidni 1893).

Ne strinjam se tudi z Drechslerjem, ko pravi (50), da je pri „Djulabijah“ „svakako dosta neznatan utjecaj njemačke poezije“, drugod pa ga niti ne omenja. Kako velik in popolnoma naraven je je bil v resnici! Seveda ne smemo misliti samo na reminiscencije nemških pesnikov, ki jih Vraz sam omenja, ampak na ves duh nemške romantike, še bolj pa na njen posredni vpliv po Čehih, Poljaki in Rusih na južne Slované, na Vraza pa še posebe po Vuku Karadžiću in Prešernu. Tako sem jaz pred leti namesto name-

ravane monografije o nemških vplivih na St. Vraza napisal nazadnje „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik“. Same „Djulabije“ so odmev Rückertovih „Oestliche Rosen“ in njih vzora Goethejevega „Westöstlicher Divan“. Zdziechowski je omenil tudi Novalisa, ki je bržkone res zapustil sledove v Vrazovi zagrobni ljubezni. Nove pesniške oblike, kakor romance in balade, katere je Vraz prvi uvel na Hrvaškem (Marković XLVII), glosa in tencono, neštnevilne sonete, v katerih je tudi on izdajal „romantične dekrete“, in vzhodne gazele mu je navejala nemška romantika. Ponavljam, da sta izmed Nemcev nanj največ vplivala Rückert in še bolj Uhland (gl. Miklosichs Jugend- und Lehrjahre, 53), iz katerih je tudi predstavljaj, vobče več iz nemščine, nego misli Drechsler (191). Omenjam, da je „Plača lakomnosti“ (Djela II. Gusle i tambura, 109), katere nemški izvirnik Vrazu ni bil več v spominu (ib. 131), vzeta iz Rückerta; „Tri sitnice“ (120—121) pa so „slobodan prevod“ iz Uhlanda (ib. 138), kar se pa ne vidi, ker je pri tisku opombna številka odletela. Zanimivo je, kako je Uhlandovo balado „König Karls Meerfahrt“ ponarodnil v „Kralja Matijaša“ (ib. 110), ki obenem dokazuje, da Marković ni bil na pravem potu, ko je v „Djulabijah“ (v kitici III. 129) zamenil Matijaša z — Zrinskim. V daljše podrobnosti se seveda ne morem spuščati, poudarjam samo, da Vraz pri primerjanju z nemškimi učitelji tudi ne bo izgubil, ali tudi ne toliko pridobil kakor pri Kollárju.

Danes je jasno, da je hrvaški preporod, o katerem se je govorilo in pisalo kakor o kakem čudežu, ne samo posledica borbe proti Madžarom, ampak rezultat takratnega evropskega gibanja, po svoji idejni vsebini pa v prvi vrsti nemške književnosti. Nepričakovan dokaz za to nahajamo tudi v mišljenju in delovanju dr. Ante Starčevića, ki je med Hrvati ustvaril do neke mere naravno in opravičeno reakcijo proti ilirstvu, jugoslavenstvu in vsemu „slavstvu“. Ne bomo se torej preveč čudili njegovim besedam (Djela Dr. A. Starčevića, III. 26): „Ja nemrzim nikoga i ništa na svetu. Nemce i njihovo knjižtvo samo prezirem... Njihovim knjižtvom bavio sam se i za mlada i za muževne dobe, pa neznam da sam se odtuda išto naučio... Njihovo je knjižtvo kukavan navertak s drugih, prosvetljenih knjižtvah. Do njihova knjižtva samo Slavjani derže, pa vidimo kako su Slavjani napredovali. Stoga ja kad nebi imao drugoga posla, a nebi mi se dalo spavati, volio bi buhe lovit nego-li učiti se iz nemačkoga knjižtva“. To je „Stekliš“ v razgovoru s „Prostodušnikom“

sicer prav stekliški povedal, ali izrek je važen pojav reakcije proti ilirstvu na književnem polju.

Mnogim bralcem, posebno slovenskim, pač ne bode jasno, zakaj sta se Gaj in Vraz razšla. Tudi v jubilejnem letu Gajevem bi se o očetu ilirizma smelo vsaj to povedati,¹⁾ da je za pravo književnost imel enako malo zmisla kakor naš Bleiweis in da si je lastil književni monopol. Zaradi tega je podkapal „Kolo“, ki se je moglo meriti s takratnim izvrstnim „Časopisom Českého Museum“ in ga je z Vrazovimi kritikami celo presegalo. O slovanskem narodopisu (folkloristiki) in mitologiji je imel Vraz posebno za ono dobo res dobre, prav znanstvene nazore. Svojo izvrstno književno kritiko pa še dopolnjuje s takšnimi satirami in epigrami, da kot satirik še danes nima tekmeča v hrvaški književnosti. V naših očeh ga neizmerno povzdiguje, da je v Pragi takoj spoznal talent Havlička-Borovskega ter ga v svojih satirah posnemal. Njih sorodnost se kaže tudi v tem, da je Vraz opozarjal na Puškina in Gogolja, ali šele po celem polstoletju so nastopili hrvaški novelisti pot, ki jim jo je kazal Vraz. V politiki je sodil naš idealist neizmerno trezno ter ni mogel trpeti krika in nepremišljenih demonstracij. Škoda, da se ni mogla čuti tudi njegova beseda, ali epigrami so ostali v beležnici, javno pa Vraz sploh ni imel glasu, ker ni bil plemič, ter je manje veljal nego stotine in stotine kmečkih plemičev, ki niso znali niti brati in pisati. Pravično in za Vraza posebno častno je Drechslerjevo mnenje (179), da je on bil književnik, ki bi mogel edino „nadvladjivati zapreke, što ih je narodnoj prosvjeti donio apsolutizam“, ali do tega ni prišlo zaradi Vrazove bolezni in prerane smrti.

Enega važnega vprašanja se Drechsler, govoreč o Vrazovih književnih nazorih, premalo dotiče. Že od leta 1838. pa do konca svojega življenja je Vraz gorel samo za narodno pesem ter hotel nanjo graditi novo narodno književnost, zametal pa je Dubrovčane, katerih so se držali Gaj in njegovi sodelavci, zaradi njih jezika in nenarodnega duha, kajti zdeli so se mu Italijani v slovanski obleki. Gotovo pa je bila napačna ena in druga izključnost. Vrazovi se moramo tem bolj čuditi, ker je v duhu romantike bilo vendar tudi izkapanje starih pesnikov in oživljanje njih besed in oblik. Razen tega pa je tudi že Vrazu lahko bilo znano, koliko prave poezije se nahaja v dalmatinsko-dubrovniški književnosti. Sicer pa tudi on Dubrovčanom ne odreka svojega spoštovanja, še dalje pa je šel v svoji poetični praksi, kajti v njegovih poezijah, posebno v „Djulabijah“ se lahko

¹⁾ Izraz o „nediplomatskih akcijah“ Gajevih (84) v Peterburgu je preblag.

zasleduje mnogo misli, besed in slovniških oblik dubrovniških pesnikov, da, celo preveč. Zanimivo pa je teoretično precenjevanje narodnega pesništva, ker veže Vraza s Kopitarjem in Vukom Karadžićem, katerih se je držal tudi v vprašanju o kajkavcih, z Vukom pa je še omejeval Hrvate samo na čakavce (Kopitar je imel o Hrvatih in Srbih pravilne nazore, česar pa niti slavisti večkrat ne vedo).

Posebno lepo je uspela Drechslerju Vrazova „karakteristika“. Kako jedrnati so n. pr. stavki (186): „Vraz je najomiljeliji pjesnik u najpjesničkije doba preporoda; poslije toga osnivač hrvatske književne kritike, poticalac naše prve književne evolucije, vodj književnoga rada u Hrvatskoj, najizrazitiji posrednik izmedju mlade naše knjige i književnoga rada kod slavenskih i ostalih evropskih naroda. On je najviše radio oko priljublivanja i sjedinjavanja hrvatske, slovenske i srpske književnosti, jer je u zajednici vidio veličinu i uspjeh naše prosvjete.“ Vendar izpisati bi moral celo poslednje poglavje, ako bi hotel do konca povedati, kaj je bil Vraz. Ne morem zamolčati še nekaj meni iz srca pisanih vrstic, ki so posebno važne za Slovence (192—193): „Vrazov pjesnički talenat je eminentno lirski, s svojim značajem i opsegom podsjeća nas na slovensku narodnu pjesmu, gdje ima više čustva nego intuicije, gdje uvijek sadržaj nadmašuje melodija, mila i puna, ako i nije opsežna, a grli se u njoj melanholija sa prpošnom šalom. On je specifički slovenski pjesnik, ma da je pjevao na hrvatskom jeziku“.

Da je Vraz ostal tudi na Hrvaškem pravi slovenski pesnik, se pri nas premalo ve in še manj vpoštevata. Treba bi bilo to pokazati v razpravah, še bolj pa z „Izbranimi pesmimi St. Vraza“ za Slovence, ki bi morale seveda imeti primeren uvod in tudi tolmač. To bi bila nova hvaležna naloga za našo Matico; ne morem pa zamolčati, da se od take izdaje v marsičem več zahteva nego od dosedanjih slovensko-hrvaških cvetnikov. Najlepše pesmi, posebno slavospevi na našo domovino, pa spadajo tudi v naše slovstvene čitanke, kjer mora sploh ilirizem dobiti svoje posebno poglavje.

Tudi Zagreb je Vrazu še marsikaj dolžan. Žalibog vseh dolžnosti niti ne more več izpolniti. Žalostna je resnica (127), da je Matica Ilirska izdala nekritično Vrazova „Djela“, posebno satire in epigrame, „a rukopise pjesnikove nije sačuvala“. Izgubila pa se je tudi hrvaška ostalina Vrazova, „cjelovite studije, najvažniji i najzanimljiviji svjedoci njegova kriticizma“ (156.). Nasproti taki barbarski nemarnosti dobro de pohvala, da je vsaj naša Matica lepo ohranila izročeno ji slovensko ostalino. Vendar tudi zagrebska vseučiliška

knjižnica še čuva jako važno gradivo za kulturno zgodovino vseh Slovanov, namreč od Markovića in Drechslerja že deloma porabljen pisma, ki jih je Vraz obilno dobival iz vseh slovanskih dežel. Za njih dostojno izdajo je treba seveda znanja slovanskih jezikov in književnosti. Po takem bo to nalogo pač morala prevzeti jugoslovenska akademija, ne pa Matica Hrvatska, ki bi bila drugače poklicana, da doda petim knjigam Vrazovih „Djel“ še šesto, katera o svojem času bržkone tudi zaradi tega ni izšla, ker ni za širje kroge. Treba pa je seveda tudi nadalje zbirati in izdati vedno zanimiva pisma, ki jih je pisal Vraz sam.

V veliko zaslugo štejem Matici Hrvatski in Slovenski, da na začetku jubilejnega leta Vrazovega razširjata o njem knjigo, ki ne bi mogla biti boljša. Kot novost nam prinaša tudi edino avtentno Vrazovo podobo, portret v barvah, ki ga je slikal l. 1841. Lerois, nekak potujoč slikar. Pohvalil bi še rad eno malenkost, vendar neizmerno važno za praktično življenje. Hrvati rabijo za mesece navadno „narodna“ imena, v tej knjigi pa nahajamo mednarodna, vsakemu človeku razumljiva latinska. To mora postati edino pravilo pri nas in tudi pri Hrvatih. Kdor se ozira po slovanskih jezikih, zapazi, da se prosta govorica povsod laže razumeva nego pod raznimi vplivi razviti književni jeziki. Eno največjih zmešnjav in ovir za vzajemno občevanje med Slovani pa delajo narodna imena mesecev pri Čehih, Poljaki, Hrvatih in Slovencih, ker jih je težko pomniti in ker se isto ime rabi večkrat za različne mesece. Že naš J. Bleiweis se je šalil, da se lahko iz Zagreba odide zadnjega prosinca (decembra) in v Ljubljano pride prvega prosinca (januarja). Zgodilo pa se je že Češki akademiji, da je zamudila vabilo Krakovske, ker je poljski kwiecień april, češki květen pa maj. Kaj pa naj rečemo o navadnih ljudeh v uradih, bankah in trgovinah, kjer je hitra orientacija potrebna? Koliko dragega časa se gubi s tem, če jih je treba iskati po slovarjih ali koledarjih! Še hujše pa so mnogokrat prav velike škode, ki se gode n. pr. kmetom v obmejnih slovenskih in hrvaških krajih, katere mnogokrat kontumacirajo zaradi takih nesrečnih imen. Poznam prav narodnega slovenskega sodnika, ki jih je samo zaradi tega uradno prepovedal. Hrvati pa se oddaljujejo ž njimi še od Srbov, ki so kakor drugi pravoslavni Slovani (Bolgari in Rusi) bili tako pametni, da so ohranili latinska imena. Ako torej vprašamo po zunanjih znakih, ki ločijo Hrvate in Srbe, lahko naštejemo pismo in — mesece. Kaka zmešnjava bi nastala po takem v Bosni, ako se vsaj uradno ne bi rabila latinska imena? Čas je že, da razum-

ništvo, ki je v marsičem razdružilo slovanske narode, tudi nekaj stori za njih približevanje. Vsemu kulturnemu svetu lastno delitev časa smo podedovali od starih narodov v Aziji, Afriki in Evropi; ona ne postane naša, če ji damo navidezno in površno narodno obliko. Zato pa čuvajmo, kar je res narodno, ustvarjajmo nove besede v duhu slovanskih jezikov in trebimo res nepotrebne tujke!

Komandija.

Kaj pravite? Da ne leži
dežela blaženih ljudi
na koncu cest, na koncu dni?
Ojdá, v Komandiji!

Leži, leži . . .

Pač je do nje prokleta pot:
puščava, morja kleč in prod,
fatamorgana, sto zablod, —
ojdá, v Komandijo!

Na pot, na pot!

Tam ni Šentmarksov paradiž;
len, križemrok tam ne čepiš,
tam — trud in znoj, in mraz in piš,
ojdá, v Komandiji!

Povsod je križ!

A tam nikdar ni ena — dve,
in sami vsi so tam možjé
in vse samice so zvesté,
ojdá, v Komandiji!

Ojdá, pa kje?

Hm! Res, odkrito bi dejal:
odkar sem živ, sem je iskal,
odkar išoč, je ne poznal,
ojdá, Komandije!

Tam bi ostal . . .

Vse prelahko jo izgreši,
deželo blaženih ljudi,
kdor išče Pravdo brez Laži,
ojdá, Komandijo . . .

Veš: saj je ni! —

Vladimir Levstik.